

Lietuvybės sklaida Krokuvoje

Dalia KUIZINIENĖ

Istoriniame Jogailaičių universitete Krokuvoje Polonistikos fakultete yra dėstoma ir lietuvių kalba, skaitomas lietuvių literatūros kursas. 2015 m. literatūrologės docentės Beatos Kalėbos iniciatyva buvo įkurtas Lietuvos kultūros centras, kuris sėkmingai veikia ir užsiima lietuvių kultūros populiarinimu. Pateikiame pokalbį su dviem Krokuvos universiteto dėstytojais, mokslininkėmis.

Beata Kalėba išmoko lietuvių kalbos dar studijuodama, puikiai kalba lietuviškai, yra išvertusi ne vieną lietuvių autorių į lenkų kalbą, tyrinėja lietuvių kultūrą ir literatūrą.

Kada išmokote lietuvių kalbos? Kas paskatino, kada pradėjote domėtis lietuvių literatūra?

Pradėjau mokytis gal 1998 m. Niekas neskatino, man visada buvo įdomios svetimos kalbos ir kalbų istorija; mokiausi lotynų ir graikų, gal dėl to susidomėjau ir lietuvių kalba. Be to, studijų metu domėjausi Rytų Europos istorija, paskui vis labiau Vilniaus ir Lietuvos istorija. Man kažkaip pasirodė natūralu, kad reikia pramokti lietuvių kalbos. Mokiausi pas Gretą Lemanaitę, kursuose Kaune ir Vilniuje, vėliau jau savarankiškai.

Prašyčiau trumpai pristatyti savo literatūrologinius tyrimus, išryškinti lietuvių literatūros vietą juose.

Gana ilgai (nuo 2001 m.) tyrinėjau visų pirmą XIX a. lietuvių literatūrą, ypač lietuvių tautinio atgimimo laikotarpį, o jo kontekste ir lenkų literatūrą. Dabar mane labai domina vertimo teorija ir praktika bei sovietmetis. Kadangi verčiu Tomo Venclovos poeziją, dabar rašau knygą apie jo poetinius vertimus kaip apie tam tikrą jo originaliosios kūrybos dalį.

Jūs verčiate lietuvių literatūrą į lenkų kalbą. Ką esate išvertusi, kurie lietuvių rašytojai Jums yra įdomiausi?

Esu išvertusi Tomo Venclovos poeziją, Leonido Donskio knygą. Man gal įdomiausias Venclova (dėl kontekstų gausos bei dėl techninių sunkumų), bet labiausiai mėgstu žemininkų poeziją, kurią taip pat verčiu į lenkų kalbą, ketinu išleisti žemininkų poezijos rinkinį. Kitais metais planuoju išleisti taip pat Antano Škėmos „Baltos drobulės“ vertimą, Juditos Vaičiūnaitės prozos ir poezijos rinkinį. Labai vertinu ir mėgstu versti Mindaugo Kvietkausko esė.

Beata Kalėba (kairėje) ir Greta Lemanaite-Deprati. D.
Kuizininės nuotr.

Prašyčiau plačiau papasakoti apie Lietuvos kultūros centrą, kuris veikia Krokuvos Jogailaičių universitete ir yra įsteigtas Jūsų iniciatyva.

Lietuvos kultūros centro idėja kilo įkvėpta Paribio literatūros katedros dėstytojų darbu, daugelis jų apima tokias sritis: LDK daugiakalbystė ir daugiakultūriškumas (hab. dr. Jakub Niedźwiedz), dvikalbystė XVIII-XIX a. lietuvių literatūroje (hab. dr. Paweł Bukowiec); lietuvių ir lenkų kultūra lietuvių tautinio atgimimo laikotarpiu, lietuvių egzodo literatūra, vertimo teorija ir praktika (dr. Beata Kalėba) ir kitos. Be to, centrai itin rūpi suteikti Jogailaičių universiteto studentams galimybę visapusiškai susipažinti su Lietuvos kultūra: jie dalyvauja lietuvių kalbos vasaros kursuose, kasmet keletas mūsų studentų Jogailaičių universitete lanko lietuvių kalbos kursus. Taip pat centras bendradarbiauja su mokslo ir kultūros institucijomis Lietuvoje, vyksta mainų programos.

Šiais metais esate apdovanota literatūrologo Algio Kalėdos premija, dalyvaujate konferencijose Lietuvoje, bendradarbiaujate su Lietuvos mokslininkais, gal paminėtumėte, kas šiame bendradarbiavime yra Jums kaip mokslininkei svarbu.

Manau, kad man visada svarbiausia yra tai, ką galima nusakyti kaip mano įsteigto studentiško mokslinio būrelio „Koło Wschodnie“ moto: „Suprasti kitus žmones, kitas kalbas, kitas kančias“ (tai yra Zbigniewo Herberto eilėraščio citata) – taigi kontaktai ir draugystė su žmonėmis. Man asmeniškai visada labai svarbus buvo kitų kalbų pažinimas ir to pažinimo tobulinimas. Ateityje gal man pavyks įsteigti Jogailaičių universitete tarptautines (bendradarbiaujant su Lietuvos, gal ir Latvijos, Baltarusijos universitetais) mūsų regiono studijas.

Greta Lemanaitė-Deprati jau beveik 25-eri metai gyvena Krokuvoje, dėsto čia lietuvių kalbą, dalyvauja kultūrinėje veikloje. Jogailaičių universitete gegužės mėnesį ji apgynė disertaciją apie lietuvių kultūros draugiją, veikusią Lenkijoje. Tačiau mudviejų pokalbis prasidėjo nuo jos studentišku apsilankymu šiame mieste.

Kiek laiko gyvenate Krokuvoje ir čia dėstote lietuvių kalbą?

Į Krokuvą atklydau atsitiktinai, nors nepasakyčiau, kad šis miestas man buvo visiškai nepažįstamas. Dar studijų metais teko lankytis šiame nuostabiame mieste. Tada buvo organizuojami Vilniaus universiteto ir Jogailaičių universiteto studentų mainai. Tiesa, turėjo vykti patys pažangiausieji, tačiau, paaiškėjus, jog esu vienintelė mokanti lenkų kalbą, likau be konkurentų. Kelionė truko tris savaites. Visi grupės dalyviai puikiai leido laiką – poilsavo, keliavo, o aš visą tą laiką sunkiai dirbau – turėjau vertėjauti. Visi susitikimai, muziejų, bibliotekų lankymai, diskusijos – be jokio poilsio. Tai buvo geriausia kalbos ir vertimo mokykla. Be to, teko susipažinti su puikiais žmonėmis, su kuriais iki šiol bendrauju arba bent palaikau ryšius. Dėl tų ryšių ir atsiradau Krokuvoje. Puikus baltistas profesorius Wojtekas Smoczynskis ieškojo lietuvių kalbos lektoriaus indoeuropeistikos studentams. Kreipėsi į daugelį jam pažįstamų ir nepažįstamų lituanistų, tačiau negavo jokio atsako. Griebėsi už paskutinio šiaudo – parašė man. Taip 1991-aisiais atvykau pusei metų, o likau...

Kiek ir kokių studentų ateina mokytis lietuvių kalbos?

Kada paklausiau prof. W. Smoczynskio, kokio skaičiaus studentų galima tikėtis (maniau, apie 15–20), jis kukliai šyptelėjo ir pasakė: „Gal 2–3“. Į pirmą susitikimą susirinko 10. Iš jų buvo du italai, du argentiniečiai, du vengrai, vienas amerikietis, viena čekė ir du lenkai. Vėliau skaičiai ir sudėtis svyravo. Palaipsniui pradėjo daugėti lenkų studentų, nors ir užsieniečių vis dar vienas kitas pasitaikydavo. Turėjau net keletą Lietuvos lenkų, norinčių mokytis lietuvių kalbos. Norėčiau pridurti, kad tai puikus jaunimas. Su kai kuriais šauniai susidraugavom ir bendraujam iki šiol, nors visi jau senokai baigė studijas. Pastaraisiais metais pagausėjo studentų iš Baltarusijos. Jie, matyt, jaučiasi kultūriniu atžvilgiu artimesni lietuviams ir nori bent kiek pramokti lietuvių kalbos.

Tačiau daugiausia studentų, norinčių mokytis lietuvių kalbos – tai lenkai, nors nebūtinai filologai. Aišku, tarp jų buvo daug kalbininkų, anglistų, germanistų,

japonų, turkų kalbų studentų. Nuostabiai bendradarbiavom su slavistikos studijų studentais. Jie jau mokėjo bent kelias slavų kalbas, tad lietuvių kalba jiems buvo tarytum papildas, labai svarus ir svarbus veiksnys, siekiant pažinti tam tikras slavų kalbų subtilybes. Truputį apgailestauju, kad, nepaisant didelių pastangų, nepavyko pritraukti didesnio skaičiaus lenkų filologijos studentų. Gal tai susiję su sklandančia nuomone, kad lietuvių kalba yra labai sunki, o gal dėl kokių kitų priežasčių... Tiesa, keletą metų Lenkų filologijos fakultete profesoriaus Andrzejaus Romanowskio pastangomis veikė specializuotos studijos „Lietuvos kultūra“. Pirmaisiais metais surinkome devyniolikos studentų kursą. Vėliau skaičius kiek sumažėjo, o universitetui pakeitus taisykles, kursas gali vykti tik surinkus ne mažiau kaip 15 studentų grupę, nebuvo kitos išeities, kaip tik nutraukti „Lietuvos kultūros“ studijas, nors vis dar buvo apie 10 norinčiųjų studijuoti šią specializaciją.

Kodėl studentai mokosi lietuvių kalbos ir kur panaudoja savo lietuvių kalbos žinias?

Jaunimas yra labai smalsus, nori sužinoti tai, kas yra sunkiai pasiekama, gal kiek egzotiška, nelabai suprantama. Taip žiūrima ir į lietuvių kalbą Jogailaičių universitete. Manęs dažnai klausia, ar lietuvių kalbos mokosi tik tie, kurie turi kokių ryšių su Lietuva ar lietuviškų šaknų. Atsakymas visada yra neigiamas. Buvo keli „meilės“ atvejai – kada vaikinai ar merginos susipažino su lietuvaičiu ar lietuvaitė ir panorė išmokti kalbėti lietuviškai. Bet tokių vienetai. Juk šiandien jau nieko nestebina, kad vos ne kiekvienas pradinukas puikiai kalba angliškai, vokiškai, itališkai ar net kiniškai (kai kuriose, bent jau Krokuvos, pradinėse mokyklose yra mokoma kinų kalbos šalia anglų). O lietuvių kalba, panašiai kaip ir kitos vadinamosios mažosios kalbos, kelia smalsumą, norą pažinti ne tik kalbą, bet per kalbą ir kultūrą, žmones, mąstymo būdą. Trumpai tariant, retas kuris ateina mokytis vien kalbinių interesų vedamas. Dauguma siekia sužinoti ką nors daugiau apie šalį, istoriją, gyventojus, susipažinti su taip mažai žinoma lietuvių literatūra.

Krokuva. Paminklas Žalgirio mūšio atminimui. D.
Kuizininė nuotr.

Tačiau reikia pripažinti, kad ne visi toliau tęsia nuotykį su lietuvių kalba. Kai kurie tiesiog dingsta, bet yra ir tokių, kurie ne tik nuoširdžiai įsimyli kalbą, šalį ir jos

kultūra, bet ir sieja su ja tolesnes savo veiklas. Tai ir darbas universitete tyrinėjant lietuvių kultūrą ir literatūrą (pavyzdžiui, dr. Beata Kalėba, šiuo metu rašanti habilitacinį darbą apie lietuvių ir lenkų literatūrų santykį), ir bandymai vertėjauti ar kaip kitaip prisidėti prie lietuvių kultūros sklaidos. Kartais gal mums gali atrodyti, kad tai nedaug, tačiau kiekvienas lašas turi savo ypatingą vertę. Jeigu dar prieš kokią dešimtį metų apie Lietuvą Lenkijoje buvo žinoma tik tiek, kad Adomas Mickevičius buvo lenkų poetas, tai šiandien apie Tomą Venclovą, Kristiną Sabaliauskaitę, Herkų Kunčių ar Ričardą Gavelį jau kalbama kaip apie puikiai žinomus autorius.

Prašyčiau papasakoti apie disertaciją, kurioje analizuojate lietuvių draugijos „Rūta“ veiklą Lenkijoje. Kas paskatino rinktis šią temą? Ką naujo pavyko atrasti?

Tikriausiai labai sunku būtų tiek laiko praleidus Krokuvoje nepastebėti, kad jos ryšiai su Lietuva – tai ne tik karalių rūmai ir Barbora Radvilaitė. Praėjusio amžiaus pradžioje čia gana aktyviai veikė lietuvių jaunimo grupelė, susivienijusi į draugiją „Rūta“. Jos varomoji jėga buvo Juozapas Albinas Herbačiauskas, tačiau ypač reikšminga buvo ir Adomo Varno, Sofijos Kymantaitės, Petro Rimšos, Adalberto Skirgailos bei kitų lietuvių veikla. Tam tikra prasme jaučiausi lyg ir tų darbų tęsėja – reikėjo ne tik mokyti lietuvių kalbos, kaip tai darė J. A. Herbačiauskas, bet ir pasakoti apie Lietuvos kultūrą, literatūrą, dailę, muziką. Darydavau tai ne tik per paskaitas, bet ir organizuodama susitikimus, kviesdama svečius iš Lietuvos. Su laiku pradėjo kirbėti mintis, kad gal vertėtų ką nors parašyti šia tema. Taip gimė disertacijos idėja, kurią palaimino profesorius Tadeusz Bujnickis.

Jau renkant medžiagą paaiškėjo, kad bus nemažai naujų dalykų. Iki šiol buvo manoma, kad vien tik J. A. Herbačiausko dėka veikė ši draugija, tačiau dokumentai rodo, kad bene daugiausia darbo ir jėgų skyrė Adomas Varnas, taip pat nebuvo žinoma, kad draugijos nariai siekė atidaryti Krokuvoje lietuvišką biblioteką, kuri būtų prieinama ne tik draugijos nariams, bet ir miesto gyventojams. Draugijos planuose buvo pastatyti Krokuvoje paminklą didžiajam kunigaikščiui Vytautui, leisti lietuvišką laikraštį lenkų kalba, kad galima būtų šviesti visuomenę ir pateikti kuo daugiau žinių apie Lietuvą. Tam tikra prasme XX amžiaus pradžioje lietuviai Krokuvoje vykdė panašią švietėjišką veiklą, kokia mes užsiimame šiandien – žinių apie Lietuvą sklaida. Tai yra be galo svarbu, ypač todėl, kad vis dar tebegyvuoja stiprūs stereotipai. Niekam nebūsime įdomūs ir patrauklūs, jeigu nebūsime įdomūs patys sau ir nesugebėsime to parodyti.

„Rūtos“ draugijos nariai savo darbais sugebėjo įrodyti, kad lietuviai turi savo kalbą, istoriją, kultūrą, literatūrą. Nesvarbu, kad jų veikla buvo palyginti trumpa (vos dveji-treji metai). Ji paliko gilų pėdsaką tiek atgimstančios Lietuvos kultūros raidoje, tiek Krokuvos akademinės visuomenės sąmonėje. Nuo XX amžiaus pradžios Jogailaičių universitete, nors ir su pertraukomis, bet vis dėlto yra dėstoma lietuvių kalba, kuria yra domimasi. Kartu supažindinama ir su lietuvių kultūra, kuri daugeliui lenkų tampa visiškai nauju atradimu.

Interviu spausdintas žurnalo „Pasaulio lietuvis“ 2018 m. rugpjūčio-rugsėjo numeryje 8-9/569.

Mielai pasidalysime žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

